

situace v průmyslových podnicích, Postoje zaměstnanců k organizační změně). To však není celkové užitečnosti na závalu – každý z čtenářů si může vybrat to, co potřebuje. Navíc má text vnitřní „kompatibilitu“ tím, jak se odvíjí od ústředního tématu a i při sledování tohoto záměru dbal J. Vlášil na zachování osobitosti stylu jednotlivých autorů.

Publikace o organizační struktuře přinesla ucelenou zkratku současného pojetí tématu, jeho vývoje v sociologické teorii i analýzu české situace, včetně takových jevů, které zatím nebyly sociologií průmyslu téměř vůbec postiženy, jako jsou prvky deviace nebo interkulturní konflikty, související se vstupem zahraničního kapitálu. Ke zvýšení didaktického účinku knihy přispívá shrnutí každé kapitoly, početné tabulky a grafy a pravděpodobně by prospělo ještě doplnění stručných definic základních odborných pojmů, které bývají při snaze o popularizaci a při publicistickém používání mnohdy jaksi „rozostřeny“. Ocenili by

to zejména uživatelé z řad sociologických laiků.

Kniha *Organizační kultura v českém průmyslu* stojí za přečtení, je poučná, zajímavá a místy dokonce zábavná, i když interpretace a argumentace některých tezí může být zpochybněna konfrontací s osobními zkušenostmi. Rozhodně jsme dostali do rukou text, který seriózně, na teoretické bázi a s využitím údajů z průmyslových podniků podává výklad důležitých sociálních jevů, které se sice v době makroekonomických velkých třesků zdají být méně efektní, ale tím víc jsou o životě podstatné části populace. Poslouží jako podklad k dalším úvahám sociologů, studentům nejen sociologických oborů jako studijní pomůcka a manažerům z praxe přinese poznání leckdy netušených souvislostí i inspiraci k pochopení společenského kontextu, ve kterém přijímají svá rozhodnutí.

Jitka Havlová

Jacques Dupâquier (ed.): L'espérance de vie sans incapacité. Faits et tendances. Premières tentatives d'explication

Paris, PUF 1997, 286 s.

V sociologické řadě publikací vydávaných francouzským nakladatelstvím PUF vyšel na konci roku 1997 sborník, který jeho uspořadatel Jacques Dupâquier uvádí slovy: „Stojíme na prahu nového demografického dobrodružství.“ Není náhodou, že právě on se postaral o vydání obsáhlého materiálu konference konané v prosinci 1995 v Paříži o průměrné naději na délku života, kterého se dnešní člověk může dožít v plné autonomii, aniž by byl odkázán na péči svého okolí. Historická demografie, k jejímž hlavním reprezentantům v Evropě Dupâquier již po léta patří, se dnes spontánně obrací k přítomným a budoucím problémům populace, jako by v jejich objasňování chtěla nalézt smysl svých dlouholetých pracných výzkumů demografického chování lidí v dávné minulosti.

Dupâquier vidí nové vědecké dobrodružství v odhalování příčin a důsledků tzv. demografického stárnutí dnešního obyvatelstva západních zemí. Po dvě stě let se ve Francii měnila naděje dožití v 60 letech u mužů i u žen

jen málo. Demografická revoluce se vyznačovala především poklesem měr úmrtnosti u dětí a lidí v produktivním věku. Ještě v roce 1963 šedesátiletý Francouz měl naději dožití 15,4 let a Francouzka 19,4 let. V polovině devadesátých let však naděje dožití francouzských mužů v 60 letech byla již 19,7 a u stejně starých žen 24,9. Francouzští demografové vypočítali, že tímto tempem by v polovině 21. století naděje dožití u šedesátiletých mužů byla 26 let a u žen 31 let. Vzhledem k poklesu plodnosti v posledních třiceti letech ve Francii je při tomto vzestupu naděje dožití lidí tzv. „třetího věku“ nevyhnutelným proces demografického stárnutí obyvatelstva, o němž se ostatně již několik let mluví v masmédiích i ve vládách při jednáních o důchodovém zabezpečení.

V České republice byla v polovině devadesátých let naděje dožití u mužů v 60 letech o 4 roky nižší než ve Francii a u žen přibližně o 5 let. Přesto jednání pařížské konference o stárnutí při zachování přijatelné kvality života připomíná i mnohé problémy středoevropským sociologům, demografům i lékařům známé, či takové, s nimiž se v budoucnosti bezpochyby seznámí. Prozatím ovšem zde není tak běžné, aby například český badatel jako francouzský

prováděl vnitřní dělení „třetího věku“ na osoby „mladšího“ stáří (60 až 74 let), u nichž životní kapacita je ještě v uspokojivé míře zachována, a na osoby skutečně staré (nad 75 let). Ti teprve jsou považováni za starce, pro něž čím dále tím častěji se užívá označení osoba „čtvrtého věku“. Podle Dupâquierova úvodu ke sborníku právě čtvrtý věk svým způsobem ohrozí rovnováhu společnosti 21. století. Dnes je ve Francii mezi všemi přeživšími šedesáté narozeniny 30 % osob „čtvrtého věku“, v roce 2020 to má být 35 % a v roce 2050 již 51 %. Nedojde-li mezi tím ke zvýšení plodnosti obyvatelstva, nastane překerná situace v důchodovém zabezpečení, zejména až po roce 2006 začnou využívat ve Francii dnes nové sociální vymoženosti odchodu do důchodu v 60 letech silné ročníky poválečného baby-boomu. K tomu přistoupí neustálé zvyšování výdajů na zdravotnictví, spojené s pokrokem medicíny. Již dnes všeobecné zdravotní pojištění vydává na osobu osmdesátiletou čtyřikrát tolik než na čtyřicátníka. S rostoucím počtem osob nad 80 let výdaje tedy rostou. Například ve Velké Británii došli demografové ke zjištění, že ve skupině 85-89letých je třeba počítat s 20 % osob zcela odkázaných na péči okolí, avšak vezmou-li se všechny nároky na pomoc v této skupině, tedy i potřeby drobných služeb usnadňujících život ve stáří, pak je třeba počítat v této skupině s 85 % potřebných. Podobných zjištění je zatím velmi málo a jejich závěry se liší mezi jednotlivými západními zeměmi. Jediné, co vyplývá ze všech těchto šetření stejně, je vyšší podíl dožití „při dobrém zdraví“ u mužů než u žen v obecné naději dožití 65letých osob.

Není toho tedy málo, co demografové, lékaři, sociologové, psychologové mají současným společností odhalovat, zkoumat či vysvětlovat o stále mohutnější skupině osob „třetího a čtvrtého věku“, které při všech obtížích stáří jsou nicméně stále ještě tvůrci i uživateli společných hmotných i kulturních zdrojů, členy rodin, občany a voliči politických stran. Několik desítek odborníků shromážděných na konferenci se také o to snažilo, seč mohlo, a sborník otiskuje jejich příspěvky v plné šíři včetně následné diskuse. Vzniká tím pestrý obraz problému, s nímž už dnes a snad ještě více pro budoucnost musejí počítat rodiny i vlády a politické strany. Zároveň ovšem jde o specifické

problémy jednoho každého oboru společenských i lékařských věd. Proto se na konferenci lékaři zabývali možnostmi medicíny uchovat kvalitu života ve stáří, gerontologové a psychologové etickými problémy autonomie ve stáří, demografové historií a charakteristikami dlouhověkosti, sociologové dopady stárnutí obyvatelstva na vývoj rodiny i společnosti. Našeho čtenáře jistě nejvíce zajímají metody anket a výzkumů. Francouzští sociologové i gerontologové využívají vedle svých i řady anket podniknutých v Anglii, kde dal podnět ke studiu problémů „třetího věku“ zakladatel anglické historické sociologie Peter Laslett, na konferenci přítomný a diskutující. Pokud jde o výsledky anket, obecně přijímaný názor na problém „třetího věku“ se ve francouzské sociologii patrně zatím rozpadá na dosti protichůdná tvrzení. O tom svědčí například diskuse mezi socioložkami Françoise Cribierovou a Anne-Marie Guillemardovou, když první ve svém příspěvku spíše zdůraznila pozitivní obraz vlastní životní situace u převážné části důchodců, zatímco druhá mluvila více o nové rizikové oblasti, která vzniká ve společnosti i v rodině s rostoucím počtem osob odkázaných pro stáří na pomoc a o jejich obavách ze života v závislosti, byť i na vlastních dětech. Podle Guillemardové je již dnes ve Francii právě tolik rodin, které mají v péči dítě mladší dvou let, jako rodin pečujících o trvale nemocného starého člena. Otázka závislosti ve stáří se podle francouzských sociologů nemůže vyřešit nějakým sociálním opatřením. Dnes je ještě ve francouzské skutečnosti zastíněna situací, kdy mezi mladšími důchodci je poměrně silná skupina těch, kteří měli možnost v době poválečné prosperity zajistit si bohaté stáří a chtějí si ho užít. Naproti tomu skupina těch, kteří vzhledem k vyššímu věku už své prostředky vyčerpali a stávají se pro zdravotní problémy přítěží rodiny či společnosti, teprve narůstá.

Do klíčové pozice se tedy na konferenci dostal příspěvek ženevského profesora sociologie Christiana Lalive d'Épinay o víracích hodnotách naší doby vůči stáří. Vycházející ze švýcarské skutečnosti nezaložil své názory na současné problémy stáří na výsledcích anket, nýbrž na filozofické úvaze, co vlastně stáří pro dnešního člověka znamená. Vidí čtyři záchytné body problému stáří. Předpokladem je trvajících